מבט מבס"א
BESA
מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

צה"ל חייב לרענן אסטרטגיות

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,855, 23 בדצמבר 2020

תקציר: אם ימשיך צה"ל לפעול על פי מוסכמות ישנות בשעה שחיזבאללה מתאים את עצמו למציאות הוא עלול להיקלע לתבוסה. למפקדים נדרשות יכולות חדשות לליווי ולתמיכת הכוחות בשטח.

התרגיל הגדול שקיים צה"ל בסוף אוקטובר הציב אבן דרך חיונית במוכנותו למלחמה. התרגיל נועד לשמש גם ניסוי מבצעי לתפיסת הפעולה החדשה המתגבשת בצה"ל מול השינויים המתחוללים בזירת המלחמה. מגמות השינוי בצבא מעוררות זה שנים ביקורת על מה שנראה בעיני מומחי מלחמות המאה העשרים כנטישת מוסכמות היסוד הקלאסיות של תורת הלחימה.

התפיסות המתפתחות בצה"ל נתפסות על-ידי המבקרים כסובלות, כביכול, "מהשפעת יתר של חשיבה פוסט־מודרניסטית". לא שטענות אלה מתכחשות לשינוי המשמעותי המתחולל זה שלושה עשורים באמצעי הלחימה ובמאפייני התנהלותה של המלחמה.

מה השתנה? כולם מצפים מצה"ל שאם תפרוץ מלחמה ישיג שוב ניצחון בזק כמו בימיו הטובים במבצע סיני ובמלחמת ששת הימים. אלא שמשהו משמעותי השתנה מאז. בתדריך שנתן הרמטכ"ל משה דיין לקראת מבצע סיני מצוי ביטוי תמציתי לשינוי שהתהווה מאז אותם ימים בשיטות הלחימה של האויב. וכך תיאר דיין באותו תדריך את המפתח לניצחון:

> למהירות ההתקדמות חשיבות עליונה בשבילנו, הואיל ובדרך זו נוכל למצות את עיקר יתרוננו על הצבא המצרי. כוונתי לא ליתרונו של כל פרט שבנו לעומת יריבו המצרי טייס מול טייס, צוות טנק מול צוות טנק - אלא לצבאנו כולו. המצרים פועלים בסכמטיות ומפקדותיהם יושבות בעורף, כל שינוי שעליהם להביא בהיערכות כגון יצירת קו הגנה חדש והזזת כוחות שלא בהתאם לתוכנית הראשונית - ידרוש אצלם זמן למחשבה, לדיון והחלטה במפקדה הראשית. לעומת זאת, אנו מסוגלים לפעול ביתר גמישות ובפחות שגרתיות צבאית... יתרון זה, אם ננצל אותו, יאפשר לנו לאחר הפריצה הראשונה להמשיך ולהילחם במצרים לפני שיספיקו להיערך מחדש בהתאם לשינויים שחלו בחזיתם.

תנופת המתקפה הוגבלה

את ההיגיון הזה של דיין זיהו בחיזבאללה וחתרו לשיבושו. מתוך זיהוי מהירות התמרון ההתקפי של צה"ל כמפתח ליתרונו האופרטיבי, גובשה מאז נסיגת צה"ל מלבנון

תפיסת הלחימה של חיזבאללה. נכון שניצני החתירה לשלילת יתרונות צה"ל התבטאו כבר ב־1973 בהגיון המלחמה של נשיא מצרים סאדאת וחוללו את כישלון מתקפות הנגד של צה"ל ב־8 וב־9 באוקטובר בחזית התעלה. אלא שחיזבאללה שִׁכלל את המגמה והצליח להציב לצה"ל אתגר מבצעי חסר תקדים המושתת על שלושה מאמצים מערכתיים:

------ מהלומת אש רקטית רציפה ורחבת היקף שתופעל במשך יממות ארוכות כנגד מטרות בעורף הישראלי האזרחי והצבאי בכל קשת הטווחים.

------ היערכות הגנתית צפופה המיועדת לגבות מחיר גבוה מכוחות צה"ל התוקפים עד כדי הטלת ספק בעצם תכליתו של המהלך היבשתי ההתקפי.

----- המאמץ השלישי, שטרם הבשיל בפרוץ המלחמה בקיץ 2006, מוכוון להתקפה רחבת היקף של כוחות קומנדו על ישובים ומוצבי צה"ל בשטח ישראל בכל רוחב החזית.

כך נחסם רעיונו האופרטיבי של דיין. בפריסתו ההגנתית הרציפה לאורך הצירים ההרריים ובכפרים הגביל חיזבאללה את תנופת המתקפה הצה"לית. במקביל גיבש הארגון - באמצעות שיטת פיקוד ושליטה מבוזרת המעניקה עצמאות תפקודית לגזרות המשנה בשעת הלחימה - מענה לבעיית הניתוק והשיבוש הצפוי של מפקדותיו הראשיות.

בשילובם יחד מאתגרים שלושה מאמצים אלה את יכולותיו המסורתיות של צה"ל, עד כדי מבוכה אסטרטגית לגבי תכלית הפעולה שלו והטלת ספק ברלוונטיות של המתקפה היבשתית. הספק מתבטא בין היתר בהבנה שגם אם מתקפה קרקעית של צה"ל תגיע עד ביירות, לא בהכרח תושג הכרעה שכן מערכי חיזבאללה בגזרות המשנה שיעקפו הכוחות המתמרנים בהתקדמותם לעומק, צפויים להמשיך בלחימתם גם בתנאי כיתור. לטיהור המרחב בשלמותו יידרש סדר כוחות גדול וזמן ממושך. בינתיים עלולה האש הרקטית המדויקת של חיזבאללה להמשיך ולשתק את העורף הישראלי, גם בירי ממערכים הממוקמים בצפון לבנון, בסוריה ובעיראק, וקווי הפתיחה לדיון בתנאי הפסקת האש עלולים להשפיל את ישראל ולהציגה כמובסת.

המטה הכללי של צה"ל אינו מכחיש את האתגר, ולשבחו של הרמטכ"ל, רא"ל אביב כוכבי, ראוי לציין שהוא מתמסר להמשגת הבעיה ולהצגתה במלוא משמעויותיה. מכאן נובעת תביעתו לפריצת דרך חדשנית בתפיסת הפעולה של צה"ל.

יצירתיות מתוך מצוקה

הכרה במצוקה הייתה תמיד מנוע ליצירתיות. אלמלא מצוקת המים של החקלאות הישראלית לא הייתה נולדת שיטת ההשקיה בטפטפות. מול חיזבאללה, הנשען בשיטת הלחימה על קשיי ההתקדמות בשטח ההררי והבנוי מחויב צה"ל לפריצת דרך חדשנית, והיא מונחת כפי שזיהה המטכ"ל במיצוי מרכיבי העליונות הטכנולוגית הייחודית לישראל ובשילוב מתקדם של כוחות האוויר, הים והיבשה.

מפקדי צה"ל בעשורים הראשונים לא נדרשו ליצירתיות ייחודית בשיטות הלחימה. צבאות מדינות ערב פעלו באותן שנים במתווה דוקטרינה בריטית או סובייטית במתכונת שגובשה לאחר מלחמת העולם השנייה. בלחימה נגד הצבאות שפעלו במתכונת זו, מוסכמות היסוד הקלאסיות היו רלוונטיות. אלוף ישראל טל כמפקד גיסות השריון ואלוף צבי זמיר כראש מה"ד נשלחו לגרמניה בשנים שקדמו למלחמת ששת הימים ללמוד מניסיונם של מפקדי השריון הגרמני במלחמת העולם השנייה.

הלחימה במלחמת ששת הימים אכן נראתה בצורתה הבסיסית כסיבוב נוסף של קרבות מלחמת העולם השנייה. בינתיים, שיטות המלחמה שחיזבאללה אימץ בהצלחה לא מבוטלת, מחייבות את צה"ל בהסתגלות חדשנית. לנוכח הראשוניות התקדימית של מתווה האיום שהציב הארגון, אין למפקדי צה"ל יכולת להסתייע בפנייה לפתרון מוכר

בצבאות העולם. בתנאים אלה, אם ימשיך צה"ל לפעול על פי מוסכמות היסוד מן המאה הקודמת, הוא עלול להיקלע לתבוסה.

את הכשירות לתנופת התמרון של צה"ל תלה משה דיין בעצמאות המפקד הישראלי. "אני יכול להצביע במפה על תעלת סואץ", הסביר, "ולומר למפקד: זה יעדך, זה הציר שעליו תנוע, אל תתקשר איתי במשך הפעולה לשם קבלת סיוע, מה שיכולנו להקציב לך כבר קיבלת ויותר אין... עליך להגיע לסואץ בתוך 48 שעות".

זה בדיוק מה שהשתנה. מול היכולות החדשות הנתונות בידי האויב לשיבוש התקדמות כוחות צה"ל נדרשות כיום למפקדות האוגדה והפיקוד המרחבי יכולות חדשות לליווי ולתמיכת הכוחות המתקדמים בסיוע צמוד במודיעין ובאש. הטכנולוגיה המתקדמת מציעה לדרישות אלה מענה פורץ דרך. כאן טמונה חיוניות החדשנות של צה"ל כהכרח מבצעי וכצו השעה.

המאמר התפרסם ב*ישראל היום* ב-27.11.2020.

** אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*